Juliusz Sętowski, CGK, nr 18/lipiec 2019 r.

Ród Franke, wywodzący się z Niemiec, od lat 80. XIX wieku związany był z Częstochową. Członkowie tej rodziny zaznaczyli się na terenie miasta w działalności gospodarczej, samorządowej, społecznej, sportowej, a także w dziedzinie ochrony zdrowia. Od przedstawiciela tej rodziny - Adolfa Frankego wzięła nazwę jedna z najpiękniejszych częstochowskich kamienic - dom przy I Alei 14.

Alfred Franke

Okres częstochowski rodziny rozpoczął się wraz z przybyciem do miasta w 1882 r. Adolfa Gustawa Frankego (1861-1923), inżyniera chemika. Wkrótce został on dyrektorem Farbiarni Wilhelma Brassa i Synów. W roku 1903, przy ulicy Panny Maryi 14, wybudował okazałą kamienicę. W latach 1914-1917 Franke zasiadał w Radzie Miejskiej, a od 1916 r. w Sejmiku Powiatowym Częstochowskim. Wiele czasu poświęcał działaniom na rzecz miejscowej parafii ewangelicko-augsburskiej. Kierował m.in. pracami komitetu budowy kościoła (wzniesionego w 1913 r.). Adolf Franke był animatorem sportu kolarskiego, w roku 1892 należał do założycieli Towarzystwa Cyklistów „Częstochowscy Towarzysze".

Bracia Franke - od lewej Artur, Alfred i Eugeniusz

Jego synami byli: Artur, Alfred i Eugeniusz. Artur (1891-1969), podobnie jak ojciec był inżynierem chemikiem. W latach 30. XX w. prowadził w Częstochowie Hurtownię Przetworów Chemicznych. Jako działacz sportowy zasiadał w zarządzie Śląskiego Okręgowego Związku Lekkoatletycznego, a w 1937r. był założycielem Częstochowskiego Towarzystwa Narciarskiego. Z dużym zaangażowaniem udzielał się w pracach na rzecz parafii ewangelicko-augsburskiej. Należał do kolegium kościelnego, a w latach 1935-1939 nadzorował prace na cmentarzu, m.in. budowę domku dla grabarza oraz kaplicy wznoszonej ze środków rodziny Steinhagenów. W czasie okupacji niemieckiej należał - pod pseudonimem „Artek" - do Związku Walki Zbrojnej - Armii Krajowej. Był członkiem II oddziału (wywiad i kontrwywiad) ekspozytury radomskiej okręgu „Jodła". W 1940 r. przez jakiś czas był więziony przez Niemców na Zawodziu.

Średni syn Adolfa - Alfred był lekarzem chirurgiem, od roku 1923 pracował w Szpitalu NMP w

Częstochowie. Od 1929 r. był tam ordynatorem oddziału chirurgicznego, a w latach 1933-1939 naczelnym ordynatorem szpitala. Pracował też w prywatnej lecznicy „Dom Zdrowia" oraz był konsultantem w Szpitalu Towarzystwa Dobroczynności dla Żydów. Alfred, który w latach 1919-1920 jako ochotnik walczył w wojnie z bolszewikami, w okresie 1935-1939 przewodził oddziałowi częstochowskiemu Związku Ochotników Wojennych Armii Polskiej. Należał również do zarządu oddziału Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny oraz był prezesem Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Doktor, podobnie jak jego ojciec, starszy brat i żona Zofia Ella z domu Buhle, pasjonował się sportem. Jako gimnazjalista występował w drużynie piłkarskiej, później uprawiał tenis ziemny. Z jego inicjatywy, w Klubie Ogólnosportowym „Victoria", w którym był wiceprezesem i lekarzem klubowym, powstała sekcja tenisa ziemnego; w 1929 r. wraz z żoną zajął I miejsce w grze mieszanej podczas Otwartych Mistrzostw Częstochowy. Na przestrzeni lat 20. i 30. Franke był organizatorem, sędzią, a często fundatorem nagród na wielu imprezach sportowych rozgrywanych na terenie miasta. Najwięcej aktywności doktor włożył w doprowadzenie do wybudowania gmachu Ogniska Obrony Niepodległości - największej inwestycji sportowej dwudziestolecia międzywojennego w Częstochowie. W drugiej połowie lat 30., z kompleksu sportowego, na który składały się: budynek z dwiema salami gimnastycznymi i boisko piłkarskie (przy ul. Pułaskiego 4/6), korzystały różne stowarzyszenia i kluby sportowe. Wśród nich było Koło Sportowe „Brygada" którego Franke był założycielem, a później prezesem honorowym. Od 1928 r. doktor pełnił też funkcję prezesa Częstochowskiego Podokręgu Piłki Nożnej. Od roku 1930 brał udział w pracach Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, kierował tam sekcją wychowania fizycznego i przysposobienia obronnego, która organizowała w Częstochowie Święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, przeprowadzała pokazy sportowe i zawody.

Córki Alfreda Frankego - Irena i Halina

Wybuch wojny we wrześniu 1939 r. przerwał działalność społeczną i sportową doktora Frankego. Jego dalsze losy były tragiczne i do końca nie zostały wyjaśnione. W trakcie walk wrześniowych znalazł się na wschodnich ternach Polski. Jako lekarz w stopniu podporucznika był komendantem szpitala wojskowego w Równem. 17 IX 1939 r., po wkroczeniu wojsk sowieckich, został wzięty do niewoli i był przetrzymywany w obozie NKWD w Starobielsku. Co do dalszych jego losów, istnieją różne wersje. Wymieniony jest co prawda na liście oficerów zgładzonych w Charkowie, lecz według informacji przekazanych rodzinie przez dwóch niezależnych od siebie świadków, miał znajdować się w grupie 800 więźniów wywiezionych na Nową Ziemię (za kołem polarnym). Tam, razem z innymi jeńcami, żył w prymitywnych

warunkach. Jako chirurg dokonywał podobno operacji narzędziami wykonanymi z kości zwierząt. Według relacji świadków, po zakończeniu wojny miał przebywać w obozie przejściowym pod Archangielskiem, gdzie mimo uszkodzonej prawej dłoni udzielał pomocy chorym w punkcie sanitarnym. Do kraju jednak nie powrócił. W 2003 r. na ścianie kamienicy przy Alei NMP 14 odsłonięto (przy udziale rodziny) tablicę poświęconą doktorowi.

Alfred Franke miał dwie córki - Irenę i Halinę. Irena, zamężna Smólska (1926-2003), była łączniczką i sanitariuszką Armii Krajowej. Później, w stopniu profesora, kierowała Kliniką Chirurgii Dzieci Instytutu Pediatrii w Warszawie. Młodsza córka, Halina, zamężna Leszczyńska (1928-1983), z tytułem profesora nauk technicznych, z ramienia Instytutu Przemysłu Organicznego kierowała badaniami złóż siarki w Meksyku, Iraku, Kuwejcie i w Związku Sowieckim.

Rodzina Franke, będąca przedstawicielką niewielkiej społeczności ewangelickiej w Częstochowie, znacząco zapisała się w dziejach miasta. Pamiętajmy o tym, spacerując alejami i podziwiając urodę Domu Frankego.

Opracował: Janusz Baranowski - Tatar Polski, twórca Solidarności, potomek Powstańców Styczniowych, Legionistów, Generałów, Harcerzy, Szarych Szeregów, Żołnierzy Wyklętych

Fotografie pochodzą ze zbiorów rodziny Smólskich oraz Muzeum Częstochowskiego i Biblioteki Publicznej w Częstochowie.